

اخلاق و مشارکت در حفظ منابع طبیعی

دکتر محمدرضا محبوبی^{۱*}، محدثه دریجانی^۱، دکتر حسین بارانی^۲ و دکتر غلامحسین عبدالله زاده^۱
 ۱. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
 ۲. گروه علوم مرتع، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
 (تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۵/۱، تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۷/۲۲)

چکیده

زمینه: مشارکت مردم در تصمیم‌های پیرامون منابع طبیعی به عنوان آسان‌ترین راهکار حفظ این منابع است. به نظر می‌رسد برخورداری انسان‌ها از اخلاق حفاظت از منابع طبیعی بر مشارکت آنان در حفظ این منابع اثرگذار است. پژوهش پیمایشی حاضر با هدف بررسی رابطه اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته انجام شده است.
 روش: این تحقیق توصیفی-پیمایشی و جمعیت‌مورد مطالعه شامل تمامی روستاییان مشارکت‌کننده در پروژه در ۵۸ روستای شهرستان ریگان در دو بخش مرکزی و گنبدی به تعداد ۱۶۰۰ نفر بودند که ۳۶۰ نفر از آنان با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای برای بررسی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بود. آزمون‌های آماری مورد استفاده شامل ضریب همبستگی اسپیرمن و تحلیل رگرسیون چندگانه بود. داده‌ها با نرم افزار *SPSS* تحلیل شدند.
 یافته‌ها: اکثر مشارکت‌کنندگان در پروژه دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی قوی هستند. ادراک از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی، مساحت اراضی کشاورزی، تعداد دام، تعداد اعضای خانواده، تعداد مسافرت به شهر و ارتباط با مروج دارای رابطه مثبت و معنی‌دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته می‌باشد. اخلاق حفاظت از منابع طبیعی دارای رابطه مثبت و معنی‌دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته می‌باشد.
 نتیجه‌گیری: برخورداری روستاییان از اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت آنان در حفظ منابع طبیعی ارتباط دارد. بنابراین، تدوین محتوای دوره‌های آموزشی پروژه با تأکید بر تقویت اخلاق حفاظت از منابع طبیعی مورد توصیه است.

کلید واژگان: اخلاق حفاظت از منابع طبیعی، جنگل، مشارکت.

سرآغاز

استفاده از مشارکت^۳ مردمی در احیای منابع طبیعی به‌عنوان یک نیاز و ضرورت مطرح است و تأکید بر مشارکت مردم در تصمیم‌های پیرامون منابع طبیعی به‌عنوان نزدیک‌ترین و آسان‌ترین راهکار حفظ این منابع است (۴). در این شرایط، آینده‌نگری جنبه اخلاق اجتماعی^۴ پیدا می‌کند و مشارکت را برای حفظ پایدار منابع تشویق می‌کند (۵). واقعیت آن است که سرزمین ما از نظر ساختار طبیعی و موقعیت جغرافیایی، دارای نظام زیستی حساس و شکننده‌ای است (۶) و فرآیند بیابان‌زایی یکی از بزرگترین مشکلات زیست‌محیطی محسوب می‌شود (۷) که فرسایش بادی و هجوم ماسه‌های روان به تأسیسات اقتصادی و منابع زیستی یکی از مهمترین مصادیق آن است (۸).

روند رو به افزایش جمعیت کره زمین در سالهای اخیر از یک سو و محدود بودن منابع طبیعی از سوی دیگر، مسائل فراوانی را برای جوامع بشری به‌ویژه کشورهای در حال توسعه به‌وجود آورده است (۱). همچنین با افزایش مسایل زیست‌محیطی مانند بحران انرژی، اتلاف و تخریب منابع طبیعی و افزایش مواد زاید ناشی از توسعه شهرنشینی و صنعتی، اثر انسان بر محیط نیز مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است و آنان بسیاری از این چالش‌ها را ناشی از پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم رفتارهای انسان می‌دانند (۲). در دهه گذشته راهبردهای مدیریت جنگل و محافظت از تنوع زیستی^۱ به‌طور اساسی از توجه به برنامه‌ریزی متمرکز به راهبردهای مشارکتی^۲ منتقل شده است (۳).

نویسنده مسوول: نشانی الکترونیکی: Mahboobi47@gmail.com

آنان در اقدامات زیست محیطی مؤثر دانسته اند (۱۷). نتایج برخی از مطالعات نشان می دهد ادراک، ارتباط و امکان پذیری مشارکت مهم ترین عواملی هستند که پذیرش طولانی مدت عملیات حفظ طبیعت را ممکن می سازند (۱۸).

با توجه به آنچه گفته شد هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی رابطه اخلاق حفاظت از منابع طبیعی روستاییان و میزان مشارکت آنان در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته است.

روش

این تحقیق به شیوه پیمایشی و در سال ۱۳۹۴ انجام شده است. جمعیت مورد مطالعه شامل تمامی مشارکت کنندگان در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته در ۵۸ روستای شهرستان ریگان در دو بخش مرکزی و گنبدکی به تعداد ۱۶۰۰ نفر بودند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹)، تعداد ۳۶۰ نفر از آنان با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز با تکمیل پرسشنامه و از طریق مصاحبه جمع آوری شد. ویژگیهای جمعیت شناختی پاسخ گوینان نیز بدین صورت بود: نتایج نشان می دهد بیشتر افراد مورد مطالعه مرد (۷۱/۱ درصد)، با میانگین سنی ۳۸ سال، متاهل، بومی و سطح تحصیلات خواندن و نوشتن (۴۱/۱ درصد) هستند. ۹۱/۱ درصد از آن ها شاغل و شغل بیشتر آنان (۳۷/۵ درصد)، کشاورزی و دامداری با میانگین سابقه حدود ۱۳/۵ سال و به طور میانگین حدود ۵ ساعت در روز در کار دامداری و کشاورزی فعالیت دارند. میانگین تعداد اعضای خانوار آنان ۵ نفر و میانگین درآمد ماهانه آنان حدود ۳۱۵ هزار تومان است. میانگین مساحت اراضی کشاورزی تحت مالکیت آنان ۳ هکتار و میانگین تعداد دام آنان ۲۳ راس است. اکثر آنان در طول ماه ۱ بار با مروج ارتباط دارند و در طول روز ۰/۵ تا ۳ ساعت را به تماشای تلویزیون و گوش کردن به رادیو اختصاص می دهند ولی بیشتر آنان (۷۵/۸ درصد)، هیچگاه روزنامه مطالعه نمی کنند. میانگین مسافت روستای محل زندگی بیشتر آنان تا شهر حدود ۱۸ کیلومتر است. اکثر آنان (۵۰/۶ درصد) دارای وسیله نقلیه هستند و در طول ماه ۱ تا ۵ بار به شهر سفر می کنند.

ابزار تحقیق پرسشنامه بود و بخش های مختلف آن شامل ویژگی های فردی و اقتصادی پاسخگویان و سوالاتی در مورد اخلاق حفاظت از منابع طبیعی و ادراک پیامدهای تخریب اراضی جنگلی بود. گویه های مربوط به اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با ۱۲ سؤال مورد بررسی قرار گرفت که هر کدام از این گویه ها بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه ای شامل کاملاً موافقم (با ارزش عددی ۵)، موافقم (با ارزش عددی ۴)، تاحدی موافقم (با ارزش عددی ۳)، مخالفم (با ارزش عددی ۲) و کاملاً مخالفم (با ارزش عددی ۱) سنجیده شدند. همچنین گویه های مربوط به ادراک پاسخگویان از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی با ۷ سؤال مورد بررسی قرار گرفت که هر کدام از این گویه ها بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه ای شامل خیلی زیاد (با ارزش عددی ۵)، زیاد (با

امروزه سازمان های غیردولتی با تکیه بر مشارکت و توانمندی های مردم، بازوی قدرتمند دولت در جهت اجرای طرح ها و فعالیت های منابع طبیعی و زیست محیطی به شمار می روند (۹). مشارکت از واژه هایی است که همانند بسیاری از مفاهیم علوم اجتماعی از پیچیدگی و ابهام خاصی برخوردار است (۱۰) اما به طور کلی مشارکت را می توان روند درگیر ساختن مردم در تعیین سرنوشت خود و احساس مسئولیت نسبت به این سرنوشت تعریف نمود (۱۱). منظور از اخلاق^۵، مجموعه ای از ارزش های متمایز از عرف و عادت و رفتارهای برآمده از طبیعت انسانی^۶ است. اخلاق به اراده باز می گردد و گستره آن، رفتار است. اخلاق حفاظت^۷، اخلاق استفاده از منابع، تخصیص، بهره برداری و حفاظت آن است و به استفاده پایدار و کارآمد از منابع تجدیدپذیر مربوط است (۱۲). اخلاق حفاظت از منابع طبیعی^۸، به معنای اخلاق استفاده، تخصیص، بهره برداری و حفظ منابع طبیعی^۹ است و در درجه اول بر حفظ سلامت منابع طبیعی (جنگل ها، مراتع، آبریان و) متمرکز است (۱۳).

۱. مردم مهم ترین، منحصر به فردترین و قیمتی ترین منابع هستند.
۲. انعطاف پذیری^{۱۰}، پویایی و پاسخ مثبت منابع طبیعی تجدیدپذیر به مدیریت و عقلانیت وابسته است.
۳. حمایت از مالکیت خصوصی و بازارهای آزاد، نویدبخش ترین فرصت های نو برای بهبود محیط زیست است.
۴. تلاش ها برای کاهش، کنترل و بازبینی آلودگی باید با دستیابی به مزایای واقعی زیست محیطی باشد.
۵. همراه با انباشت علمی، فنی و دانش هنری باید استفاده حداکثری از منابع حداقلی را آموخت.
۶. مدیریت منابع طبیعی^{۱۱} باید بر روی یک مکان و شرایط بنیانی خاص انجام شود.
۷. علم باید به عنوان یک ابزار راهنمای سیاست عمومی به خدمت گرفته شود.
۸. موفق ترین سیاست های زیست محیطی^{۱۲} از آزادی سرچشمه می گیرند (۱۴).

بررسی منابع موجود نشان می دهد در زمینه ارتباط اخلاق حفاظت از منابع طبیعی و مشارکت مطالعات بسیار کمی انجام شده است و تمرکز مطالعات موجود نیز بر اخلاق زیست محیطی^{۱۳} بوده است. از جمله این که برخی پژوهش ها نشان می دهد روستاییان دارای اخلاق زیست محیطی قوی هستند. همچنین بین تعداد دام، تعداد اعضای خانواده، ارتباط با مروج و میزان مشارکت روستاییان در دوره های آموزشی و اخلاق زیست محیطی آنان رابطه معنی داری وجود دارد (۱۳). نتایج مطالعات دیگر حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار بین مؤلفه مشارکت در تصمیمات سازمانی با فرهنگ اخلاقی^{۱۴} است (۱۵). برخی محققان در بررسی رابطه اخلاق زیست محیطی و مشارکت دانش آموزان در فعالیت های زیست محیطی دریافته اند بین این دو متغیر رابطه معنی داری وجود دارد (۱۶) و برخی دیگر متغیرهای درآمد، تجربه قبلی، ارتباط با کشاورزان دیگر، نگرش و اعتقادات کشاورزان را بر مشارکت

آلات در پروژه، کمک فکری و مشورتی به پروژه، کمک مالی به پروژه، میزان کمک مالی به پروژه، شرکت در کلاس های آموزشی- ترویجی، مشارکت اعضای خانواده در پروژه و تعداد اعضای مشارکت کننده خانواده در پروژه بود. برای محاسبه شاخص مشارکت با توجه به تفاوت مقیاس متغیرها، ابتدا از طریق رابطه ضریب محرومیت، کلیه متغیرها به یک مقیاس واحد تبدیل شدند و سپس از طریق ترکیب خطی این متغیرها شاخص نهایی مشارکت محاسبه شد (رابطه ۱)

ارزش عددی (۴)، متوسط (با ارزش عددی ۳)، کم (با ارزش عددی ۲) و خیلی کم (با ارزش عددی ۱) سنجیده شدند. متغیر وابسته این تحقیق شاخص مشارکت بود که از طریق ترکیب متغیرهای مربوط به وضعیت مشارکت پاسخگو به دست آمد. این متغیرها شامل علاقه به مشارکت در پروژه، شکل مشارکت (نیروی کار با دستمزد و بدون دستمزد)، ساعت فعالیت در پروژه در طول هفته، در اختیار گذاشتن اراضی ملکی در پروژه، میزان اراضی ملکی در اختیار گذاشته برای پروژه، اجرای عملیات نهال کاری، اجرای عملیات بذرپاشی، در اختیار گذاشتن ماشین

$$\text{مقدار حداقل } Xi - \text{مقدار حداکثر } (Xi) / (\text{مقدار حداقل } Xi - \text{مقدار واقعی } Xi) = \text{ضریب محرومیت } Xi \quad (\text{رابطه ۱})$$

یافته ها

جدول ۱، اطلاعات توصیفی گویه های مربوط به سنجش ادراک پاسخگو از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی را نشان می دهد. با توجه به مقادیر ضریب تغییرات و اولویت گذاری انجام شده، گویه های "وقوع بلایایی مثل طوفان شن، سیل، گرد و غبار و ... به دلیل تخریب اراضی جنگلی"، "تهدید زندگی دام و حیوانات با تخریب اراضی جنگلی" و "تهدید آینده پاسخگویان در صورت تخریب اراضی جنگلی" در اولویت های اول تا سوم قرار دارند. همچنین گویه های "فرسایش خاک به دلیل تخریب اراضی جنگلی"، "تهدید زندگی پاسخگو و خانواده وی با تخریب اراضی جنگلی" و "تأثیر تخریب اراضی جنگلی در کاهش منابع آب" در اولویت های انتهایی قرار دارند

روایی پرسشنامه از سوی استادان ترویج و آموزش و منابع طبیعی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان تایید شد. پایایی پرسشنامه با انجام یک طرح مطالعه راهنما بر روی ۳۰ نفر در یک جامعه مشابه با جامعه مورد مطالعه که خارج از نمونه آماری بودند تعیین شد که ضریب آلفای کرونباخ برای متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی ۰/۶۶ بود. اطلاعات به دست آمده با کمک نرم افزار SPSS20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای این منظور از آماره های فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات، مقایسه میانگین و ضریب همبستگی استفاده شد.

جدول ۱: اولویت بندی گویه های مربوط به سنجش ادراک پاسخگو از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه ها
۱	۰/۱۶۹	۰/۷۴۹	۴/۴۲۲	چقدر فکر می کنید وقوع بلایایی مثل طوفان، سیل، گرد و غبار به دلیل تخریب اراضی جنگلی است.
۲	۰/۲۰۳	۰/۸۸۹	۴/۳۷۲	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی زندگی دام و حیوانات شما را تهدید می کند.
۳	۰/۲۰۸	۰/۸۸۲	۴/۲۳۰	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی آینده شما را تهدید می کند.
۴	۰/۲۲۲	۰/۹۳۵	۴/۲۱۱	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی زندگی باعث کاهش سطح مراتع شده است.
۵	۰/۲۳۲	۱/۰۱۴	۴/۳۶۹	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی باعث فرسایش خاک شده است.
۶	۰/۲۳۴	۰/۹۸۰	۴/۱۸۸	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی زندگی شما و خانواده شما را تهدید می کند.
۷	۰/۲۴۴	۱/۰۱۰	۴/۱۳۰	چقدر فکر می کنید تخریب اراضی جنگلی باعث کاهش منابع آب شده است.

به منظور توصیف کیفی متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی از روش فاصله انحراف معیار از میانگین استفاده شد. در این روش نحوه تبدیل امتیازات کسب شده به چهار سطح به شرح ذیل برآورد شده است. لازم به ذکر است که در روابط، میانگین = Mean و انحراف معیار = Sd است (رابطه ۲).

- A = ضعیف : $A \leq \text{Mean} - \text{Sd}$
 B = متوسط : $\text{Mean} - \text{Sd} \leq B \leq \text{Mean}$
 C = قوی : $\text{Mean} \leq C \leq \text{Mean} + \text{Sd}$
 D = خیلی قوی : $\text{Mean} + \text{Sd} \leq D$

جدول ۲، اطلاعات توصیفی گویه های مربوط به اخلاق حفاظت از منابع طبیعی را نشان می دهد. بر اساس محاسبه ضریب تغییرات و با توجه به اولویت گذاری انجام شده، پاسخگویان مواردی چون "سود احیای جنگل های تخریب یافته شاید امروز به چشم نیاید ولی در آینده فرزندانمان از آن بهره مند می شوند"، "حفظ منابع طبیعی یک تکلیف و فریضه خداوندی است که بر دوش انسان ها قرار داده شده است"، "باید اراضی جنگلی تخریب یافته را احیا کنیم حتی اگر این کار برایمان سودی نداشته باشد" را در بالاترین اولویت قرار داده اند. از نظر آنان مواردی چون "باید اراضی جنگلی تخریب یافته را احیا کنیم حتی اگر در این راه مجبور شویم از جیب مان خرج کنیم"، "انسان خلیفه خدا در زمین و حاکم مطلق است پس هر کار بخواهد می تواند با منابع طبیعی انجام دهد" و "به نظرم اگر مشکل اقتصادی داشته باشیم باید از منابع طبیعی بیشتر استفاده کنیم" را در پایین ترین اولویت قرار داده اند.

$$A = 3/313 : \text{ضعیف}$$

$$B = 3/867 \leq B \leq 3/313 : \text{متوسط}$$

$$C = 4/421 \leq C < 3/867 : \text{قوی}$$

$$D = 4/421 \leq D : \text{خیلی قوی}$$

(رابطه ۲)

نتایج نشان داد ۱۷/۸ درصد مشارکت کنندگان در پروژه دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی ضعیف، ۳۱/۹ درصد دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی متوسط، ۳۳/۶ درصد دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی قوی و ۱۶/۷ درصد دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی بسیار قوی بودند. در نتیجه اکثر مشارکت کنندگان در پروژه دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی قوی هستند.

جدول ۲: اولویت بندی گویه های مربوط به سنجش اخلاق حفاظت از منابع طبیعی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه ها
۱	۰/۲۱۰	۰/۸۴۲	۴/۰۰۸	سود احیای جنگلی های تخریب شده شاید امروز به چشم نیاید ولی در آینده فرزندان ما از آن بهره مند می شوند.
۲	۰/۲۱۵	۰/۹۲۱	۴/۲۸۰	حفظ منابع طبیعی یک تکلیف و فریضه خداوندی است که بر دوش انسان ها قرار داده شده است.
۳	۰/۲۴۴	۱/۰۰۶	۴/۱۱۹	باید اراضی جنگلی تخریب یافته را احیا کنیم حتی اگر این کار برایمان سودی نداشته باشد.
۴	۰/۲۵۸	۱/۰۷۰	۴/۱۴۷	حفظ و احیای اراضی جنگلی و تخریب یافته وظیفه دولت است و ما هیچ مسئولیتی در این مورد نداریم.
۵	۰/۲۹۹	۱/۲۴۷	۴/۱۶۹	انسان برای رسیدن به آسایش و زندگی بهتر چاره ای جز تخریب منابع طبیعی ندارد.
۶	۰/۳۰۹	۱/۱۲۷	۳/۶۴۴	به نظرم سیل، طوفان و... نتیجه آسبی است که ما آدمها به منابع طبیعی وارد کرده ایم.
۷	۰/۳۱۱	۱/۲۷۵	۴/۰۹۷	استفاده نادرست از منابع طبیعی، خیانت در امانت خداوندی است.
۸	۰/۳۱۶	۱/۲۴۱	۳/۹۱۶	نباید با تخریب منابع طبیعی برای دیگران ایجاد خطر کرد هر چند این خطر کوچک باشد.
۹	۰/۳۲۰	۱/۲۵۱	۳/۹۰۸	هر آدمی با توجه به نظر خود باید این اختیار را داشته باشد که با منابع طبیعی و محیط زیست خود هر کار می خواهد بکند.
۱۰	۰/۳۵۹	۱/۲۲۵	۳/۴۰۵	باید اراضی جنگلی تخریب یافته را احیا کنیم حتی اگر در این راه مجبور شویم از جیب مان خرج کنیم.
۱۱	۰/۴۰۹	۱/۵۰۶	۳/۶۷۷	انسان خلیفه خدا در زمین و حاکم مطلق است پس هر کار بخواهد می تواند با منابع طبیعی انجام دهد.
۱۲	۰/۵۱۱	۱/۵۵۳	۳/۰۳۶	به نظرم اگر مشکل اقتصادی داشته باشیم باید از منابع طبیعی بیشتر استفاده کنیم.

روش گام به گام استفاده شد. همانطور که در جدول ۵ و ۶ مشخص است مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) برای متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی برابر ۰/۴۳۸ و ضریب تبیین (R^2) برابر ۰/۱۹۲ به دست آمد، یعنی ۱۹ درصد تغییرات متغیر وابسته مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته را این متغیر تبیین می کند. مقدار بتا اهمیت نسبی متغیرهای مستقل در تبیین متغیرهای وابسته را نشان می دهد. بر اساس نتایج حاصل از ضرایب بتا مشاهده می شود که متغیر ارتباط با مروج ($\beta = 0/365$)، بیشتر از بقیه متغیرها بر متغیر وابسته مشارکت تاثیرگذار می باشد و بعد از آن متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مقدار بتای ۰/۲۴۳ دارای بیشترین تاثیر بر متغیر وابسته مشارکت است.

نتایج ضریب همبستگی در جدول ۴ نشان می دهد میزان اراضی کشاورزی، تعداد دام، تعداد اعضای خانواده و ارتباط با مروج دارای رابطه مثبت و معنی دار و تعداد مسافرت به شهر دارای رابطه منفی و معنی دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته می باشند. همچنین ادراک از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی دارای رابطه مثبت و معنی دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته می باشد. در نهایت، اخلاق حفاظت از منابع طبیعی دارای رابطه مثبت و معنی دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته می باشد.

برای مشخص کردن تاثیر هر کدام از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته و پیش بینی تغییرات متغیر وابسته و تعیین سهم متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی در تبیین متغیر وابسته مشارکت از رگرسیون چندگانه به

جدول ۳: توزیع فراوانی اخلاق حفاظت از منابع طبیعی پاسخگویان

سطوح اخلاق حفاظت از منابع طبیعی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
ضعیف	۶۴	۱۷/۸	۱۷/۸
متوسط	۱۱۵	۳۱/۹	۴۹/۷
قوی	۱۲۱	۳۳/۶	۸۳/۳
بسیار قوی	۶۰	۱۶/۷	۱۰۰
جمع	۳۰۹	۱۰۰	

جدول ۶: مقدار تاثیر متغیرهای تاثیرگذار بر مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته

متغیر	B	ضریب استاندارد شده Beta	t	Sig
ضریب ثابت	۰/۹۹۴		۱۱/۸۲۸	۰/۰۰۰
ارتباط با مروج	۰/۹۸	۰/۳۶۵	۷/۴۲۹	۰/۰۰۰
اخلاق حفاظت از منابع طبیعی	۰/۸۹	۰/۲۴۳	۵/۰۵۸	۰/۰۰۰
تعداد دام تحت مالکیت	۰/۰۰۱	۰/۱۳۱	۲/۷۴۸	۰/۰۰۶
مسافرت به شهر	-۰/۰۳۷	-۰/۱۰۷	-۲/۲۲۴	۰/۰۲۷
تعداد اعضای خانواده	۰/۰۰۸	۰/۰۹۵	۲/۰۱۳	۰/۰۴۵

جدول ۴: همبستگی بین مشارکت کل با ویژگیهای پاسخگویان

متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی (r)	سطح معنی - داری (sig)
ادراک از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی	۰/۱۷۳**	۰/۰۰۱
اخلاق حفاظت از منابع طبیعی	۰/۲۷۱**	۰/۰۰۰
میزان اراضی کشاورزی تحت مالکیت	۰/۵۰۹**	۰/۰۰۰
سن	۰/۰۲۱	۰/۶۸۵
سابقه فعالیت در کشاورزی و دامداری (سال)	۰/۰۸۱	۰/۱۲۴
ساعت فعالیت در کشاورزی و دامداری در طول روز	-۰/۰۶۷	۰/۱۹۷
تعداد اعضای خانواده	۰/۱۵۳**	۰/۰۰۴
درآمدها	-۰/۰۰۵	۰/۹۲۲
درآمد شغل دوم	۰/۰۰۶	۰/۹۰۳
تعداد دام تحت مالکیت	۰/۱۴۴**	۰/۰۰۶
میزان تماشای تلویزیون (ساعت)	-۰/۰۵	۰/۳۴۹
میزان گوش کردن رادیو (ساعت)	-۰/۰۶۱	۰/۲۴۷
میزان مطالعه روزنامه (ساعت)	۰/۰۵۸	۰/۲۷
ارتباط با مروج (مرتب به ماه)	۰/۳۴۷**	۰/۰۰۰
تعداد مسافرت به شهر در ماه	-۰/۱۰۴*	۰/۰۴۸

بحث

مشارکت مردم در تصمیم های پیرامون منابع طبیعی به عنوان آسان ترین راهکار حفظ این منابع است و در عین حال به نظر می رسد برخورداری انسان ها از اخلاق حفاظت از منابع طبیعی بر مشارکت آنان در حفظ این منابع اثرگذار است. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته انجام شده است.

نتایج تحقیق نشان داد اکثر مشارکت کنندگان در پروژه دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی قوی هستند. این نتیجه با نتایج برخی از مطالعات همخوانی دارد (۱۳). وجود رابطه مثبت و معنی دار بین میزان اراضی کشاورزی، تعداد دام، تعداد اعضای خانواده و ارتباط با مروج بیانگر این است که با افزایش میزان اراضی کشاورزی و دام تحت مالکیت، اعضای خانواده و ارتباط با مروج، میزان مشارکت روستاییان در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته افزایش یافته است. شکی نیست اجرای پروژه بر کاهش تخریب اراضی زراعی و باغی و افزایش سطح سبز برای تعلیف دام تاثیر مثبت دارد و باعث تقویت انگیزه روستاییان برای مشارکت در پروژه می شود. از سوی دیگر جنبه های اثرات مثبت پروژه و مشاهده نتایج اجرای آن عامل انگیزشی مهمی برای جلب مشارکت اعضای بیشتری از خانواده ها بوده است. در عین حال ارتباط با مروج و اخذ اطلاعات از وی زمینه افزایش آگاهی روستاییان نسبت به پروژه و نتایج مثبت آن را بیش از پیش آشکار ساخته، عامل انگیزشی مهم دیگری در زمینه جلب مشارکت روستاییان به پروژه بوده است. این نتیجه با نتایج برخی از مطالعات همخوانی دارد (۱۳). وجود رابطه منفی و معنی دار بین متغیر تعداد مسافرت به شهر و مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته، بیانگر این است که هر چه میزان مراجعه روستاییان به شهر افزایش یافته است میزان مشارکت آنان در پروژه کاهش یافته است. دلایل احتمالی این نتیجه را می توان به اشتغال دائمی یا فصلی بخشی از جامعه روستایی در شهر و

معادله خطی حاصل از تحلیل رگرسیون به شکل زیر می باشد:

$$Y=0/994+0/98 X1+0/89X2 + 0/001X3- 0/037 X4+0/008X5$$

جدول ۵: ضرایب تعیین متغیرهای تاثیرگذار بر مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته

گام	متغیر	R	R ²	Ad R ²
۱	ارتباط با مروج	۰/۳۶۵	۰/۱۳۴	۰/۱۳۱
۲	اخلاق حفاظت از منابع طبیعی	۰/۴۳۸	۰/۱۹۲	۰/۱۸۷
۳	تعداد دام تحت مالکیت	۰/۴۵۶	۰/۲۰۸	۰/۲۰۲
۴	مسافرت به شهر	۰/۴۶۸	۰/۲۱۹	۰/۲۱۱
۵	تعداد اعضای خانواده	۰/۴۷۸	۰/۲۳۸	۰/۲۱۷

سیاستگذاران پروژه برای تقویت این خصیصه در روستاییان از طریق شیوه های آموزشی مختلف است.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش حاضر اصول اخلاقی پژوهش از جمله رضایت روستاییان در تکمیل پرسشنامه و محرمانه بودن اطلاعات جمع آوری شده مورد توجه قرار گرفت.

سپاسگزاری

از تمام کارشناسان و روستاییان مشارکت کننده در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته در شهرستان ریگان استان کرمان که در تکمیل پرسشنامه همکاری نمودند، قدردانی و سپاسگزاری به عمل می آید.

واژه نامه

1. Biodiversity	تنوع زیستی
2. Participatory Strategy	راهبرد مشارکتی
3. Participation	مشارکت
4. Social Ethics	اخلاق اجتماعی
5. Ethics	اخلاق
6. Human Nature	طبیعت انسانی
7. Conservation Ethics	اخلاق حفاظت
8. Conservation Ethics of Natural Resources	اخلاق حفاظت از منابع طبیعی
9. Natural Resources	منابع طبیعی
10. Flexibility	انعطاف پذیری
11. Natural Resources Management	مدیریت منابع طبیعی
12. Environmental Policies	سیاست های زیست محیطی
13. Environmental Ethics	اخلاق زیست محیطی
14. Ethical Culture	فرهنگ اخلاقی
15. Environmental Management Technologies	فناوری های مدیریت محیطی

References

1. Rezaie R, Vedadi A, Mehrdoost KH. (2012). Factors affecting the participation of villagers in the watershed design auriferous area khomarak. Journal of Rural Researches; 9: 199. (In Persian).
2. Mahboobi MR, Zare M, Shamloo F. (2014). Factor analysis of carpenters, wood protection ethics. Ethics in Science and Technology; 9 (2): 1-10. (In Persian).
3. Azimi N, Amiri Lamar M. (2010). Regulatory impact assessment project of forest animals on forester in Gilan Province (Case study: the central

برخورداری از فرصت های کاری در آن و در نتیجه تمایل به اختصاص وقت و مشارکت بیشتر در فعالیت های درآمدزا در شهر نسبت داد که در عمل فرصتی را برای مشارکت در پروژه برای آنان باقی نمی گذارد. همچنین ادراک از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی دارای رابطه مثبت و معنی دار با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته بوده است که به معنای افزایش مشارکت روستاییان در پروژه در نتیجه افزایش درک آنان از پیامدهای تخریب اراضی جنگلی همچون کاهش منابع آب، تلف شدن دام، از بین رفتن مزارع و باغات و مراتع، فرسایش خاک، وقوع طوفان شن، سیل، گرد و غبار، مهاجرت ... است. این یافته همسو با دیدگاهی است که بیان می دارد کشاورزان هنگامی که احساس کنند در اثر تخریب محیط، خود در خطر هستند، احتمال بیشتری وجود دارد که فناوری های مدیریت محیطی^{۱۵} را مورد پذیرش قرار دهند (۲۰). در نهایت، نتایج تحقیق نشان داد رابطه مثبت و معنی دار بین اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته وجود دارد. این بدان معناست که با افزایش پایداری پاسخگویان به جنبه های اخلاقی حفظ منابع طبیعی می توان انتظار داشت آنان انگیزه بیشتری برای مشارکت در حفظ این منابع داشته باشند. در نتیجه با توجه به این که در اصول اخلاق حفاظت مردم مهم ترین و با ارزش ترین منابع برای حفظ منابع طبیعی هستند، برخورداری آنان از اخلاق حفاظت، فرصت مناسبی برای برنامه ریزان و سیاستگذاران پروژه است که از طرق مختلفی چون آموزش های انفرادی، گروهی و انبوهی، با تقویت این خصیصه در روستاییان، از آن به گونه ای مطلوب در راستای مشارکت در راستای احیای اراضی جنگلی تخریب یافته استفاده کنند. این نتیجه با نتایج برخی از مطالعات همخوانی دارد (۱۳، ۱۵، ۱۶). پیش بینی تغییرات متغیر وابسته مشارکت و تعیین سهم متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی در تبیین آن با استفاده از گریسون نشان داد متغیر ارتباط با مروج، بیشتر از بقیه متغیرها بر متغیر وابسته مشارکت تاثیرگذار است و متغیر اخلاق حفاظت از منابع طبیعی در مرتبه بعدی قرار دارد که باز بیانگر اهمیت نقش این متغیر و لزوم توجه برنامه ریزان و سیاستگذاران پروژه به این نقش در پیش بینی تغییرات متغیر وابسته مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته است.

نتیجه گیری

به طور کلی، نتایج پژوهش حاضر بیانگر آن است که اکثر مشارکت کنندگان در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته شهرستان ریگان دارای اخلاق حفاظت از منابع طبیعی قوی هستند. همچنین وجود رابطه معنی دار بین اخلاق حفاظت از منابع طبیعی با مشارکت در پروژه احیای اراضی جنگلی تخریب یافته بیانگر افزایش پایداری پاسخگویان به جنبه های اخلاقی حفظ منابع طبیعی و انگیزه بیشتر آنان برای مشارکت در حفظ این منابع و فرصت مناسبی برای برنامه ریزان و

- management process (Case study: Lishtar Rural District, Gachsaran County). *Journal of Development Management Process*; 26 (1): 109-124. (In Persian).
12. Vucetich JA, Nelson MP. (2012). A handbook of conservation and sustainability ethics. Washington: Create Space Independent Publishing Platform. P. 5.
 13. Mahboobi MR, Ramezani N. (2010). Assessment of Natural resources ethics villagers in Golestan Province. *Ethics in Science and Technology*; 6 (3): 58-67. (In Persian).
 14. Gordon R, Dunlop BN, Dunlop GS, Streeter JS, White KH, Moghissi AA. (2012). Environmental conservation: eight principles of the American conservation ethic. Massachusetts: The Heritage Foundation. P. 5-8.
 15. Ebrahiminejad M, Zare F, Rezaie Z, Hoseini S. (2016). The relationship between quality of work life and moral culture in technical and vocational in Kerman Province. *Journal of General Management Research*; 9 (34): 107-124. (In Persian).
 16. Mathivanan K, Pazhanivel G. (2013). A study on Natural resources ethics and participation in environmental activities among higher secondary students. *International Journal of Scientific and Research Publications*; 3 (6): 1-4.
 17. Defrancesco E, Gatto P, Runge F, Trestini S. (2007). Factors affecting farmers participation in agri- environmental measures (a Northern Italian perspective). *Journal Agricultural Economics*; 59 (1): 114-131.
 18. Mahboobi MR, Sepehrara M. (2013). Professional ethics of farmers in soil conservation. *Ethics in Science and Technology*; 8 (3): 1-10. (In Persian).
 19. Krejcie RV, Morgan DW. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*; 30:607-610.
 20. Mahboobi MR (2008). Introduction to conservation technologies extension. Gorgan: Makhtoomgholi Publishers. P.47. (In Persian).
 - Rezvanshahr County). *Geographical Research*; 63: 157-171. (In Persian).
 4. Rouhi F, Amirnejad H, Heidari GH, Ghorbani J. (2012). The role of social factors tapping on their participation in the implementation of range management plans (Case study: Ghaemshahr County rangelands). *Journal of Range*; 4 (3): 474-482. (In Persian).
 5. Shayan H, Taghiloo A, Anabestani A. (2011). Review and analysis of the factors hindering women's participation in rural development with emphasis on rational thinking (Case Sonbolabad district). *Journal of Geography and Planning*; 16 (38): 75-100. (In Persian).
 6. Rezvani M, Hashemzade F. (2013). Assessing Factors Affecting the impact of deforestation and livestock out of 14 forest areas in the north of the country (Fooman). *Journal of Sciences and Forest and Wood Technology Research*; 20 (3): 125-138. (In Persian).
 7. Akbari M, Sadeghishahdokht T, Avale M, Mohajer Tehran S. (2013). The effects of desertification on socio-economic issues in rural areas (Case Study: Sarakhs County, Khorasan Razavi Province). *Journal of economic, social forestry and pasture*; (95, 96): 18-23. (In Persian).
 8. Dahmardeh MD, Yaghoobi Farani A, Rosta K. (2010). Evaluation of socio-economic factors affecting the adoption of desertification plans, (Case: Critical focus in South Khorasan), *Scientific, Social and Economic Journal of Forest and Range*; 89: 84-92. (In Persian).
 9. Faham E, Mokhtarnia M, Darvish A, Rezvanfar A. (2007). Comment members of non-governmental organizations involved in promoting and developing the natural resources of Tehran on the areas of natural resources. *Journal of Iranian Agricultural Extension and Education Sciences*; 6 (2): 85-96. (In Persian).
 10. Jamshidi A, Teymouri M, Hazeri M, Roosta K. (2009). Factors influencing participation of farmers in the project area of Ilam province (Case: Shirvan County). *Journal of Rural Development*; 12 (1): 109-127. (In Persian).
 11. Mohammadiyeganeh J, Eynali J, Cheraghi M, Farihi F. (2012). Analysis of the socio-economic barriers to the participation of villagers in rural